

РОЗДІЛ VIII. ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.1:379.85

DOI <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2020-2-35>

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Гончар Л. В.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку і аудиту

Донбаський державний педагогічний університет

вул. Генерала Батюка, 19, Слов'янськ, Донецька область, Україна

orcid.org/0000-0002-5703-7715

imhotep21@ukr.net

Ключові слова:

майбутні менеджери, освітнє середовище, професійна культура, університет.

У статті розкрито сутність понять «освітнє середовище університету», «культура», «професійна культура», «професійна культура майбутнього менеджера». Визначено значення впливу освітнього середовища університету на формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів. Окреслено ефективні умови процесу формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів. Охарактеризовано фактори впливу на формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів. Визначено загальну мету формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів. Проаналізовано форми активної діяльності студентської молоді у формуванні культури професійної діяльності майбутніх менеджерів. Наведено перелік навчальних дисциплін, що сприяють ефективному формуванню культури професійної діяльності майбутніх менеджерів. Виявлено форми, методи, засоби формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів. Представлено інформацію щодо педагогічного інструментарію як чинника ефективного формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів, серед яких слід назвати лекції, семінарські заняття, дискусії, спостереження за роботою професійних менеджерів, самостійну роботу з науковою літературою, написання міні-творів, підготовку доповідей, перегляд відеозаписів роботи менеджерів-професіоналів, екскурсії на кращі підприємства туристської сфери, когнітивні тренінги, рефлексивні тренінги, само- і взаємооцінки, дискусії, круглі столи за участю фахівців-практиків, занурення в професійні ситуації, моделювання професійних ситуацій, ділові і рольові ігри, рольові тренінги, складання життєвих і професійних планів та перспектив, стратегії професійного розвитку, професійні практикуми, квести, флешмоби, ділові ігри, брейн-ринги, кейси, психологічні тренінги, індивідуальні консультації, виконання контрольних робіт, ситуаційні методи, майстер-класи, вебінари, воркшопи, роботу клубів, гуртків, секцій, науково-практичних конференцій, SWOT-аналіз. Окреслено новітні засоби й методи, що сприяють формуванню професійної культури майбутніх менеджерів, такі як ділові, психолого-економічні, інтелектуальні тренінги, ділові ігри, коучинг-тренінги, мозковий штурм, ігри на згуртування колективу, моделювання нестандартних, конфліктних і критичних ситуацій.

THE UNIVERSITY'S EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A FACTOR OF FORMING THE CULTURE OF PROFESSIONAL ACTIVITIES OF FUTURE MANAGERS

Honchar L. V.

*Candidate of Economical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Accounting and Auditing
Donbas State Pedagogical University
Henerala Batiuka str., 19, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine
imhotep21@ukr.net
orcid.org/0000-0002-5703-7715*

Key words:

educational environment, future managers, professional culture, university.

In the study disclosed the essence of the concepts “educational environment of the university”, “culture”, “professional culture”, and “professional culture of the future manager”. The importance of the influence of the educational environment of the university on the formation of the culture of professional activity of future managers is determined. Effective conditions of the process of forming the culture of professional activity of future managers are outlined. Factors of influence on formation of culture of professional activity of future managers are characterized. The general purpose of forming the culture of professional activity of future managers has been determined. The forms of active activity of student youth in forming the culture of professional activity of future managers are analyzed. The list of educational disciplines contributing to the effective formation of the culture of professional activity of future managers is given. Forms, methods, means of forming the culture of professional activity of future managers are revealed. The information on pedagogical tools as a factor of effective formation of the culture of professional activity of future managers is presented. Among them: lectures, seminars, discussions, observation of the work of professional managers, independent work with non-fiction, writing mini-works, preparing reports, watching videos of managers, professionals, excursions to the best enterprises in the tourism industry, cognitive training, training writing mini-works, self- and self-evaluations, discussions, round tables with the participation of practitioners, immersion in professional situations, modeling of professional situations, business and role-playing games, role-playing trainings, drawing up life and professional plans and perspectives, strategies for professional development, professional workshops, quests, flash mobs, business games, brain-rings, cases, psychological trainings, individual consultations, control work, situational methods, workshops, webinars, workshops, clubs, clubs, sections, scientific conferences, business games, SWOT analysis and more. The newest tools and methods that contribute to the formation of professional culture of future managers are outlined, such as: business, psycho-economic, intellectual training, business games, coaching, brainstorming, team-building games, modeling non-standard, conflict and so on.

Постановка проблеми. В умовах інтенсивної глобалізації, інтеграції, інтернаціоналізації суспільства породжується проблема, яка полягає в тому, що чинні підходи освітньої системи до професійної підготовки майбутніх менеджерів спрямовані на підготовку до управління закладами вищої освіти в умовах ринкової конкуренції. Освітнє середовище професійної підготовки

майбутніх менеджерів в закладах вищої освіти нині перебуває на стадії становлення й передбачає вирішення низки складних завдань з огляду на багатогалузевість та її багатодисциплінарну структуру професійної підготовки. Освітній процес має бути гнучким, мобільним, динамічним та відкритим, характеризуватися здатністю враховувати будь-які зміни у сфері вищої освіти. Отже,

актуальність обґрунтування особливостей професійної підготовки фахівців в освітньому середовищі університету викликана сучасними потребами ринкових відносин у висококваліфікованих менеджерах та неперервним процесом модернізації сучасної вищої освіти та фахової підготовки менеджерів загалом.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемі формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів приділяється належна увага у психолого-педагогічних дослідженнях багатьох авторів, зокрема таким її аспектам, як сутність менеджменту як соціального явища та принципи менеджменту (Ф. Тейлор, Г. Емерсон, А. Файоль, Ф. Хайєк, Н. Бутурова, І. Грачанікова, В. Маслов, Н. Клюкар, В. Шаркунова, Г. Щокін), професійна підготовка менеджерів (Є. Алілуйко, І. Зоріна, В. Квартальнова, Л. Володарська-Зола, Д. Дзвінчук, В. Денисюк, Т. Кудрявцева). У дослідженнях сучасних науковців розглянуто різні аспекти підготовки майбутніх менеджерів до професійної діяльності, такі як питання професійного становлення майбутнього менеджера (В. Горланчук, І. Дороховський, І. Черноіванов, Т. Прехул, П. Друкер, В. Зобов); теорія та практика підготовки до управлінської діяльності (І. Анненкова, О. Виханський, І. Драч, О. Ельбрехт, С. Самігін, Е. Печерська); роль і значення цінностей особистості в професійному самовизначенні та професійній діяльності (Л. Белкер, А. Бербердін, Т. Степанюк, Л. Хілл).

Метою статті є висвітлення особливостей організації формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Завданням статті є розкриття змісту та структурних компонентів процесу формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань на різних етапах наукового пошуку використано комплекс методів дослідження, таких як теоретичні методи (синтез, узагальнення, моделювання, прогнозування задля розкриття сутності проблеми); метод термінологічного аналізу (для з'ясування змісту поняття «професійна культура майбутніх менеджерів»); аналіз результатів українських і зарубіжних досліджень (задля визначення сутності професійної підготовки майбутніх менеджерів); метод теоретичного моделювання, узагальнення та систематизації (для концептуалізації основних положень дослідження); емпіричні методи (вивчення результатів діяльності закладів вищої освіти України, класифікація, систематизація, верифікація, узагальнення педагогічного досвіду України з питань професійної підготовки майбутніх менеджерів).

Виклад основного матеріалу. Одним із показників високого професіоналізму майбутнього

фахівця є вміння працювати у сучасному освітньому середовищі, що становить основу діяльності будь-якого закладу вищої освіти.

Поняття «освітнє середовище» є складним, багатовимірним і суб'єктивним. У великому тлумачному словнику сучасної української мови [2] поняття «середовище» трактується як сукупність природних умов, у яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму.

На думку дослідників (В. Козирева, І. Шалаєва, А. Веряєва), освітнє середовище є сукупністю установлених в освітньому процесі організаційно-педагогічних умов і факторів, а також міжособистісних відносин, що впливають на формування особистості із заданими якостями [6].

Як вважає Н. Горбунова, освітнє середовище закладу вищої освіти слід розглядати як засіб навчання та як фактор успішної соціально-професійної адаптації майбутнього фахівця [3]. Отже, освітнє середовище визначається як сукупність організаційно-педагогічних умов і факторів, система впливів та умов; засіб навчання, що сприяє формуванню мотивації студентів до саморозвитку, самоосвіти та є необхідним для професійного становлення майбутнього фахівця.

На думку В. Сластьоніна, поняття «культура» є системою надбіологічних програм людської життєдіяльності, що розвиваються історично, забезпечують відтворення зміни соціального життя у всіх його проявах. Культура накопичує, зберігає і транслює досвід (знання, норми, навички, зразки поведінки, діяльності, ідеї, вірування, ціннісні орієнтації тощо), генерує нові програми життєдіяльності [7, с. 61–62].

Термін «професійна культура» підкреслює, що культура розглядається як специфічна якість діяльності фахівця та розкриває предметний зміст культури, який визначається специфікою професії, професійної діяльності та професійного співтовариства [5].

У своїх наукових працях академік І. Зязюн [4] професійну культуру розглядає з позиції системного підходу та визначає її як багаторівневе утворення, що являє собою діалектичну взаємодію професійного мислення, професійних здібностей, професійних знань та умінь, індивідуально-особистісних характеристик фахівця, що виявляються в його духовній культурі, інтелігентності, гуманізмі та реалізуються у творчій діяльності.

Натомість термін «професійна культура менеджера» розглядається науковцями як високий рівень професіоналізму людини, як спосіб творчої самореалізації в професійній діяльності, як процес освоєння, передачі професійних цінностей, становлення системи особистісних сенсів, які розглядаються як ступінь якості професійної діяльності та життя людини [5].

Формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів буде результативним тоді, коли буде пронизувати всі сфери та види діяльності студентів. В межах закладу вищої освіти формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів може відбуватися не тільки через освітню та виховну роботу, але й через ознайомлення з підручниками, новими програмами та за допомогою різних форм організації навчання.

Ефективному формуванню культури професійної діяльності майбутніх менеджерів слугують навчальні дисципліни, такі як «Основи підприємницької діяльності», «Основи менеджменту», «Управління», «Стратегічне управління», «Цілеорієнтовна мотивація», «Управлінський облік», «Управління якістю», «Теорія організації», «Концепції та моделі міжнародного менеджменту», «Антикризовий менеджмент», «Стратегічний менеджмент», «Міжнародний менеджмент», «Менеджмент персоналу», «Кадровий менеджмент», «Ділова етика», «Адміністративний менеджмент», «Інноваційний менеджмент», «Бізнес-планування», «Основи управлінського консультування», «Корпоративне управління», «Менеджмент організацій», «Самоменеджмент», «Менеджмент», «Професійна культура менеджера», «Маркетинг персоналу», «Акмеологічний тренінг», «Організація праці менеджера», «Публічне адміністрування», «Операційний менеджмент», «Технології управління персоналом», «Управління персоналом», що дають змогу сформувати професійну культуру майбутніх менеджерів через поєднання матеріалу професійної спрямованості з проблематикою про культурні цінності, що, зрештою, формує світоглядну концепцію спеціаліста, закладає основи фахового та логіко-інформаційного мислення, накопичує необхідні знання, виробляє професійні навички та вміння.

Варто зазначити, що освітня діяльність майбутніх менеджерів є процесом його особистісно-орієнтованої реалізації, що дає їм змогу вдосконалити або розвинути свої професійні навички, а також реалізувати свій внутрішній потенціал і задовольнити потреби.

Робота щодо формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в межах діяльності закладу вищої освіти має відбуватися не тільки в межах освітньої та науково-дослідної діяльності, але й за допомогою використання такого педагогічного інструментарію, як лекції, семінарські заняття, дискусії, спостереження за роботою професійних менеджерів, самостійна робота з науковою літературою, написання міні-творів, підготовка доповідей, перегляд відеозаписів роботи менеджерів-професіоналів, екскурсії на краші підприємства туристської сфери,

когнітивні тренінги, рефлексивні тренінги, само- і взаємооцінки, дискусії, круглі столи за участю фахівців-практиків, занурення в професійні ситуації, моделювання професійних ситуацій, ділові і рольові ігри, рольові тренінги, складання життєвих і професійних планів і перспектив, стратегій професійного розвитку, професійні практикуми, квести, флешмоби, ділові ігри, брейн-ринги, кейси, психологічні тренінги, індивідуальні консультації, виконання контрольних робіт, ситуаційні методи, майстер-класи, вебінари, воркшопи, робота клубів, гуртків, секцій, науково-практичних конференцій, SWOT-аналіз.

Не менш важливим заходом, що також має на меті формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів, є міжнародний обмін досвідом, що можна побачити на прикладі програм стажувань для студентів від компанії "Unilever", зокрема "Unilever Internship Program" (ULIP), що розроблена спеціально для студентів 5–6 курсів і дає можливість протягом трьох місяців (двічі на рік) проходити стажування в різних департаментах компанії, зокрема в департаментах маркетингу, продажі, логістики, фінансів, корпоративних комунікацій, управління персоналом. Можлива також участь майбутніх фахівців у програмі обміну "Unilever Future Leaders Program" (UFLP), що розроблена для старшокурсників та випускників закладів вищої освіти, яка розрахована на 2,5 роки й дає змогу студентам стати безпосередніми учасниками роботи над бізнес-проектами на позиції молодшого менеджера й дасть змогу отримати багатосторонній досвід міжнародного стажування в одному з офісів "Unilever" за кордоном.

Серед методів формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів слід виокремити такі, як експертні групи, робота в парах, коло ідей, спільний проект, броунівський рух, асоціативний куш, незакінчені речення, мікрофон, карусель, акваріум, що включають елементи рефлексивної практики, вправи на формування та розвиток професійної культури, професійної свідомості та активності студентів.

Серед новітніх засобів і методів, що, на наш погляд, також сприяють формуванню професійної культури майбутніх менеджерів, слід виокремити ділові, психолого-економічні, інтелектуальні тренінги, ділові ігри, коучинг-тренінги, мозковий штурм, ігри на згуртування колективу, моделювання нестандартних, конфліктних і критичних ситуацій [1].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, процес формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів є доволі складним, що потребує використання цілої низки методик. Дослідники у своїх

роботах виділяють чимало принципів, форм, методів, засобів та шляхів формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів. На формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів впливає ціла низка позитивних та негативних чинників, що прискорюють чи уповільнюють темп її розвитку. Задля досягнення очікуваних результатів щодо формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів цей процес має відбуватися поетапно. Досягнення ефективності сформованості куль-

тури професійної діяльності майбутніх менеджерів, подолання її відірваності від стандартів якості сучасної європейської освіти залежить від усвідомлення окремою організацією того, що вона набуває такого доленосного значення для суспільства, що потребує досліджень з позицій сучасної методології міждисциплінарності.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні особливостей впливу освітнього середовища закладу вищої освіти на формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Література

1. Вахрушева Т. Теоретичні аспекти активних методів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2008. № 3. С. 46–49.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Горбунова Н. Информационно-образовательная среда вуза как средство формирования информационной компетентности студентов. *Вестник Ишимского государственного педагогического института им. П.П. Ершова*. 2012. № 6. С. 50–54.
4. Зязюн И. Профессиональное развитие личности в контексте культурных ценностей. Проблемы постсреднего профессионального образования. Киев : Высшая школа, 1998. 236 с.
5. Романовський О. Шляхи впровадження інновацій, підприємництва та підприємницької освіти в системі національної освіти України : монографія. Вінниця : Нова книга, 2010. 416 с.
6. Скибицкий Э. О соотношении понятий «информационно-образовательное пространство» и «информационно-образовательная среда». *Сибирский педагогический журнал*. 2007. № 14. С. 186–196.
7. Слостенин В. Формирование профессиональной культуры учителя : учебное пособие. Москва : МПГУ, 1993. 175 с.

References

1. Vakhrusheva T. (2008). Teoretychni aspekty aktyvnykh metodiv [Theoretical aspects of active methods]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*, 3, 46–49 pp.
2. Busel V. (2005). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.)*. [A big explanatory dictionary of modern Ukrainian (with additions and supplements)]. K. ; Irpin : VTF “Perun”, 1728 p.
3. Gorbunova N. (2012). Informatsionno-obrazovatel'naya sreda vuza kak sredstvo formirovaniya informatsionnoy kompetentnosti studentov [The educational information environment of the university as a means of forming students' information competence]. *Vestnik Ishimskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo instituta im. P.P. Ershova*, 6, 50–54 pp.
4. Zyazyun I. (1998). *Professionalnoe razvitie lichnosti v kontekste kulturnykh tsennostey* [Professional development of personality in the context of cultural values]. Problemy postsekundarnogo professionalnogo obrazovaniya. K. : Vischa shkola, 236 p.
5. Romanovskiy O. (2010). *Shliakhy vprovadzhennia innovatsii, pidpriemnytstva ta pidpriemnytskoi osvity v systemi natsionalnoi osvity Ukrainy: Monohrafiia* [Ways of the implementation of innovation, economic and social development in Ukraine: Monograph]. Vinnytsia : Nova knyha, 416 p.
6. Skibitskiy E. (2007). O sootnoshenii ponyatiy “informatsionno-obrazovatel'noe prostranstvo” i “informatsionno-obrazovatel'naya sreda” [On the correlation of the concepts of “information and educational space” and “information and educational environment”]. *Sibirskiy pedagogicheskii zhurnal*, 14, 186–196 pp.
7. Slastenin V. (1993). *Formirovanie professionalnoy kul'tury uchitelya : ucheb. posobie* [The formation of a professional culture of a teacher: textbook. allowance]. M. : MPGU, 175 p.